

Anna Murià

La literatura com a vici moral

Mercè Ibarz, biògrafa de Mercè Rodoreda, entrevista Anna Murià. En aquest diàleg íntim, entre dues amigues, l'escriptora fa un repàs de la seva vida. També hi ha inclosos fragments de les seves memòries inèdites

Els llibres d'Anna Murià revelen la voluntat de comprendre i explicar el món.

TONI CATANY

Té 87 anys i des de fa quatre mesos viu en un pis cèntric de Terrassa. No li fa por d'emprendre un trasllat de casa ni viatjar sola cada estiu a Mèxic a veure fills i néts. Segur que només es va arraulir ara fa deu anys, quan Agustí Bartra enfilava la recta solitària i al juny moria. Anna Murià, nascuda el 1904,

pertany a la generació que es va formar com a noia a l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona (on ara hi ha, a Barcelona, l'Institut del Teatre) i després com a dona emancipada en la lluita catalanista i obrerista que conduí a la República. Periodista i narradora, escriptora moral i crítica literària rigorosa i al dia, per valorar la seva trajectòria cre-

ativa caldria recórrer potser a aquell títol de Mompou, "música callada". Una obra callada i sòlida, la d'Anna Murià, malauradament dispersa en edicions desgraciades de la seva narrativa i no aplegada en el seu vessant periodístic.

Durant anys va semblar que vivia una existència intel·lectual i literària a l'ombra de Bartra, però els seus llibres de

narracions, novel·les, memòries i crítica revelen infatigables, per bé que escadussers, la voluntat dinàmica de comprendre i explicar el món actual, la recerca persistent de la paraula exacta i mai tòpica, la passió per l'argumentació i el combat d'idees, una exigència intel·lectual que li fa recórrer tots els matisos del dubte, i per tant, una insubornable humilitat que li fa defensar "els diguem-ne fracassats, aquells i aquelles que no han reeixit en l'obra i gràcies als quals existeix el pòsit que fa possible tantes obres, del passat, del present i del futur. Sense els fracassats, potser ni la cultura existiria". Fa dos anys, a propòsit del fracàs del comunisme, escrivia en un article publicat a Mèxic: "Naix un altre món, el dels nostres successors. Hereus del nostre fracàs: esmeneu-lo! Però no retrocediu. Per a substituir les injustícies del que havia de ser la justícia social, no restabliu les antigues." Té unes memòries de solitud i de vellesa inèdites.

—¿Què és l'última cosa que has escrit?

—Un article que em va demanar la Rosa M. Fernández, regidora de Promoció de la Dona de l'Ajuntament de Terrassa. Havia de parlar de les dones

escriptores i... ¿què és pot dir que no s'hagi dit d'aquest tema? Vaig dedicar-ne una gran part a reblar l'afirmació que ja he fet altres vegades: que jo vaig nàixer amb el vici d'escriure i crec que la condició d'escriptora o escriptor és congènita, és com el color dels ulls, que el tenim de sempre. Estic segura que tot el treball, tota la didàctica, tot l'enriquiment que són necessaris per a formar una valuosa personalitat literària no servirien per a aconseguir-la si no hi fos ja en planter.

I també hi repeteixo una altra creença meva: que poden haver-hi genis literaris ignorants en un àmbit lingüístic sense alfabet i que s'expressen només per la paraula oral i són reconeguts tan sols per algunes persones sensibles del seu entorn. Hi ha l'exemple notable del vell dogon Ogotemmelli, de qui l'antropòleg Marcel Griaule va enregistrar durant dues o tres-centes hores el relat incandescentment poètic de la cosmogonia servada per la tradició del seu poble i el va publicar en un llibre titulat *Dieu d'eau* —l'Agustí en va traduir algunes pàgines en una antologia, *Adán negro* sobre poetes de la negritud d'expressió francesa que va publicar a Mèxic en

Reflexions sobre la vellesa (memòries inèdites)

Soledat. Quin significat tan extens té aquesta paraula. Fa molts anys que vaig dir: soledat és llibertat. I més recentment n'he fet matèria de reflexió. Però avui he sentit, he tastat la sensació concreta d'ésser sola. Un doloret físic me n'ha fet adonar. Sembla estrany, un lleu, vulgar mal de ventre pot suscitar una sensació espiritual, una disposició d'ànim transcendent. M'ho haig de callar, he pensat, no és de raó que participi als altres l'estat del meu cos... ni de la meua ànima. Sóc sola. Els contratemps del meu cos són cosa meua i prou. El meu cos és només veu, mentre visqui, com la meua ànima (...) Ésser sola no és dependre dels altres ni fer dependre els altres de mi. Soledat és llibertat i és isolament, és orgull i és dolor. Per tenir el trist orgull de la meua llibertat solitària he hagut de doblegar-me sota la feixuguesa d'una absència tràgica (...) No, quan em vinguin els mals, no us demanaré auxili, fills. Sola, resoldré.

Aquesta idea que ha trobat Foucault: "Per somiar no cal tancar els ulls, cal llegir", m'ha fet pensar. Jo que llegeixo tant i que em plau tant la lectura... Tantes hores

amb els ulls oberts sobre paper imprès... ¿Són hores de somni? Sí, deuen ésser-ho. No és pas real allò que absorbeixo de les pàgines (...) Somnis que fins a cert punt puc triar. Ara vull conèixer personatges, veure'ls actuar. Ara vull visions que m'enlluernin. Ara la meua curiositat vol notícies de fets que han succeït relament, allà fora a la vida que no és somni. Ara tinc desig de paraules que em facin pensar. I només girant uns fulls, ho trobo, ho tinc (...)

(...) Podria expressar en què consisteix la seva Presència permanent? Fa poc, en voler comunicar a un amic quin és el meu estat actual, vaig dir que hi havia en mi com una mena de religió. Potser és així que cal dir-ho: la meua soledat és quelcom semblant a un estat religiós. En un estat religiós no tot és immaterial.

Sí que és difícil ésser amant. Quantes dificultats vaig haver de superar durant anys i anys... Però a la fi vaig obtenir-ne el fruit definitiu: la bonança i la satisfacció d'un dolç triomf. Dolçor que ara és només record. Dolçor que torna a omplir-me, ja dolorosament, cada vegada que rellegeixo o

em repeteixo els seus versos amb el meu nom. Quina felicitat de cruel ferida, evocar els seus elogis a mi, a mi: "la lluminosa", em va dir mesos abans de començar els seus (i meus) sofriments (...) I ara treballaré per Ell, el meu fill m'ho ha suggerit, que escrigui un llarg assaig per acompanyar la reedició, a Mèxic, de *Quetzalcoatl*, i amb això he sentit veritable goig, i que val la pena viure... Veritat que el goig, aquesta mena de goig, no traïx el dol? Treballant per la glòria de la Seva obra és la meua manera de portar dol per Ell, de sentir-me en dol que és dolor i que per això és goig. Treballant per l'obra d'Ell em redimiré de la culpa de viure sense Ell (...)

Els antics poetes xinesos no conegueren la fama, en vida. El que ara se'n diu 'fama' els vingué quan feia segles que eren morts. De molts se n'ignora el nom. Però llurs versos són llegits i llegits i cantats i recitats. Quina lliçó per a mi que dóna importància a la fama, la d'Ell. També seria lliçó per a tants poetes d'avui.

Anna Murià

"Crec que la condició d'escriptora o escriptor és congènita".

TONI CATANY

1964, en una edició poc difosa. O sigui que hi ha veus no literàries que no es perden. Bé, en realitat crec que res no es perd, res de material ni d'espíritual.

—Les edicions de l'Eixample treuen ara una edició de les cartes que conserves de Mercè Rodoreda, amb una novetat, un pròleg teu, uns excel·lents apunts biogràfics d'aquella dona, en ple trasbals emocional quan us va fer amigues. ¿Avui que ja en sabem bastantes coses, d'ella, què t'ha mogut a escriure aquest pròleg?

—Rescatar més fets de la seva vida que jo conec, d'algun dels quals encara no n'havia parlat mai. Crec que tot el que hi pugui aportar ajuda a arrodonir la seva figura i ajuda aquells que vulguin estudiar-la o explicar-la. Vaig tenir dubtes sobre si explicar coses molt íntimes d'ella o no, i vaig decidir que sí. Amb aquest pròleg pràcticament ja he dit tot el que sé d'ella. També apporto ara més fotografies, com una de la façana de Villa Rosset on es veu la finestra de la cambra que ocupaven ella i l'Obiols.

SOBRE LA INCOMPENSIÓ

—Quan jo preparava la biografia de

Rodoreda, parlant i parlant et vas recordar d'uns carnets de notes d'aquell temps d'exili. Em va cridar l'atenció aleshores que eres una escriptora gens sentimental ni enyoradissa. En canvi, bona part de la crítica literària et té per una escriptora sentimental...

—Potser ho sóc; depèn del que s'entengui per sentimental. Sentiments i sentits no són oposats; al contrari, estan molt entrelaçats, fins i tot es mesclen i confonen. Antigament, dels cinc sentits se'n deien sentiments, els sentiments corporals: es troba en Llull, i ho recull el Moll... Per la crítica, escrita i no escrita, masculina i femenina, dec ser una sentimental a *Crònica de la vida d'Agustí Bartra*, l'enamorada d'un poeta, dedicada per damunt de tot al seu culte. El llibre era admirat pels homes que en la seva continguda aspiració de mascles envejaven la sort d'aquell poeta, mentre indignava les dones reivindicadores dels seus valors. També era admirat per les *bledes* que pateixen de la desviació ensucrada del romanticisme. Ni els uns ni les altres no s'adonaven del triomf costós de la força de la voluntat sobre mi i sobre l'altre que hi ha en la meua vida.

Com n'hi ha en el llibre que em dona la idea i el desig d'escriure la *Crònica: La petita crònica* d'Anna Magdalena Bach. Dins el meu amor hi he vist més clar que la gent no creu.

—El fet és que els teus dos llibres més ambiciosos són dedicats a Agustí Bartra. I el fet és també que ni la *Crònica* ni l'obra de Bartra no han estat compreses, sinó de ben pocs, en la seva admirable llibertat interior; el primer, ni en el seu rigor crític, el segon. ¿Per què aquesta incompenSIó?

—No em sento incompresa. Crec que cadascú comprèn de manera diferent.

—¿Podrien ser restes dels temps de l'exili, durant el qual tu vas ser molt combativa?

—Combativa, a l'exili, ho vaig ser només un parell de temporadetes, com la de la *Gasete de Lletres*, als anys cinquanta i, abans, entre els anys 42-44, amb l'incident d'un conte que vaig escriure "agressivament". Era quan havia començat a aparèixer la revista *Quaderns de l'exili* que, entre les seves peculiaritats, tenia la de ser ferotgement anticarneriana i antibartriana, aversió que manifestava principalment per mitjà d'al·lusions mofetes i que no tenia causa raonable. Una altra peculiaritat molt destacada era la campanya que feia per crear una divisió militar de voluntaris catalans que aniria a França a combatre amb els aliats, entrar a Catalunya i alliberar-la. Ningú no s'ho va prendre seriosament, és clar. Jo que, naturalment, odiava amb tota l'ànima el grup dels *Quaderns*, vaig escriure una història grotesca, un conte pretesament còmic, titulat "Tres" (tres eren els capitosts de la revista). Vaig donar-lo per a publicar a *El Poble Català*, òrgan de l'Orfeo Català. Tan evident era la identitat dels personatges que algú que intervenia en l'edició se'n va adonar i va vetar la publicació del conte per tal d'evitar "vessament de sang". Jo el vaig enviar a *Catalunya* de Buenos Aires on, com que no sabien res de res, el van publicar. No l'he rellegit mai més, ni ganes, perquè estic segura que havia de ser dolentíssim: no es pot fer una narració amb el propòsit de fabricar una arma.

—¿En aquesta incompenSIó, no s'hi pot trobar també, potser, una actitud provinent de l'endogàmia dels cercles catalanistes de l'interior durant la llarga postguerra?

—Durant l'exili aquí hi havia en algú una fredor, fins i tot una certa hostilitat per l'Agustí. Més que no a l'endogàmia,

com tu en dius, no practicada pels millors, era deguda a l'hostilitat entre grups o capelletes de l'interior. Així, doncs, la poca atenció que tu indiqués no sembla que siguin restes d'aquells temps. El que passa és que ara les lletres catalanes avancen i s'eixamplen a un pas trepidant, la gent segueix amb passió el que va sortint de nou i no té temps d'ocupar-se gaire de les coses d'anys enrere.

EL PERIODISME I LA CRÍTICA LITERÀRIA

—¿Parlem de periodisme? Crec que ets una bona periodista i una crítica literària excel·lent.

—Uf, per a ser bona crítica em falten moltíssimes lectures, moltíssima cultura.

—Deixant a banda la teva modèstia, el cas és que has fet periodisme sobretot a Mèxic, en castellà, en les publicacions del teu fill Roger Bartra. Recordo ara un llarg article que aquí va reproduir Josep Ramoneda a La Vanguardia, parlant del V Centenario, a propòsit d'un llibre de Carlos Fuentes.

—En els últims temps, per a *Jornada Semanal*, la revista que dirigeix Roger, dec haver ressenyat entre vint i trenta llibres, als estius. Els meus autors preferits són tots els bons que puc llegir. Vaig passar anys que era una fanàtica de Thomas Mann. Ara tinc afany per devorar els nous valors que es descobriren al món i a Catalunya.

La crítica literària o artística també és periodisme. Hi ha el periodisme bo, dens, amb lleugeresa d'estil, però profund de pensament, i el periodisme superficial i pedestre, com la major part de l'obra de Pla.

—Tu ja eres periodista abans de l'exili...

—Aquí també vaig fer crítica literària, durant la guerra, d'una manera breu i ràpida. En recordo només dues, encara que mai més no les he tornades a veure. En l'una comentava i elogiava les traduccions, o una traducció, d'Andreu Nin, poc després de la seva mort, de la qual ningú no gosava par-

lar públicament, perquè aquell sistema feia més terror que no n'havia fet la FAI, aleshores acabada de ser derrotada. I jo vaig arriscar-me a parlar-ne, indirectament, a través d'una valoració literària, sense referir-me explícitament per res a la seva desaparició. També vaig comentar el *Cant corporal* d'Agustí Bartra, a qui aleshores no coneixia...

—Vas fer més que comentar llibres: feies entrevistes, publicaves articles polítics breus i vas arribar a dirigir un diari...

—Sí, és clar, vaig arribar a dirigir un diari, com tu dius, i perquè tots els homes de la redacció eren al front!

—¿I del periodisme d'exili, què en salves?

—La crítica literària que vaig fer l'any 1956 a la *Gasetta de Lletres*. Estàvem tips de veure publicar coses indignes només perquè el qui les perpetrava podia pagar-se'n l'edició i, a sobre, tips de llegir-ne elogis. Jo vaig dir que prou de donar per bo tot el que era escrit en català,

que calia dir la veritat, fer crítica de debò, i que jo ho faria. I ho vaig fer. I vaig suscitar rancúnies furioses.

LA VIDA TRAFEGOSA

—A mi em sembla que continues fent periodisme de forma indirecta, mantenint informats els teus fills de la vida cultural d'aquí i de fora, tant en literatura com en assaig...

—Sí, els escric molt, als fills; els envio moltes coses, premsa i llibres. Sóc una marassa, també obsessionadament. Els envio retalls de diaris que els poden interessar, llibres que em demanen, revistes, més o menys un cop per setmana. En Roger fa investigació que es tradueix en els llibres que publica...

—Als teus 87 anys llargs, ets una de les persones més actives que conec, i de cap de les maneres una vella escriptora abandonada a la seva sort. Descriu-me una d'aquestes setmanes trafegoses que tu sols tenir, a Terrassa i a Barcelona.

—Poden venir dos o tres nois o noies estudiants de COU a fer-me preguntes per a un treball escolar; un altre dia hauré de dinar o sopar amb amics: Feliu Formosa, l'actriu Marissa Jose, en Sam Abrams, el jove escriptor Salvador Comelles, Montserrat Malgosa, directora del CIC. De tant en tant, un o una periodista m'entrevistarà, com ara fas tu... Rebré alguna visita amistosa... Aniré a Barcelona a veure algú: l'Isabel Segura, tu, els Calders o altres. Escriure cartes... Llegir la premsa... Telefonades... i, al vespre, al llit, més llibres...

—¿Què en penses, de la teva obra de creació literària? Algun cop has dit que la magnitud de l'obra de Bartra et va fer comprendre que tu no eres una vertadera creadora.

—El que em va fer adonar de la deficiència no va ser solament la magnitud de l'obra de l'Agustí, sinó la de la literatura del món. De la meua obra, penso que no té el nivell genial que jo ambicionava. Això, ho vaig

Anna Muria, durant l'exili (en la foto, a Mèxic el 1958) es va dedicar a fer crítica literària.

AHAIU

Agustí Bartra i Anna Murià, amb els seus fills i néts, el 1975 a Mèxic.

ARXIU

acceptar ja fa molts anys, després d'una crisi psíquica que vaig vèncer mitjançant l'autopsicoanàlisi. Ser un "vertader creador", ¿en què consisteix? Se n'hauria de parlar molt, potser per no arribar a cap resposta.

EL PODER DE LA REALITAT

—¿No comparties amb Bartra els teus dubtes?

—¡I tant; com ell compartia els seus amb mi! Ho compartíem gairebé tot. Dic gairebé, perquè sé que tots tenim una part inaccessible que en certs punts ho és fins per a un mateix. Ell molt sovint m'encoratjava i a vegades era crític. Només que era massa a prop meu per a ser un bon jutge.

—*Ets una escriptora no imaginativa, sinó moralista, en el sentit dels temps anteriors de la revolució burgesa. Marcada potser pel periodisme, necessites la realitat més que no la imaginació.*

—Potser sí. En realitat només he aconseguit d'inventar-me un personatge, a *Res no és veritat*, Alcía, una novel·la que salvo perquè em sembla ben construïda, no gaire llarga. Hi vaig posar un home jove, Dionís, per suggerir encara més el seu caràcter dionisiac, i una idea molt meua: no podem assegurar que res sigui veritat. Jo dubto molt, de tot.

També m'agrada molt el *Llibre d'Eli*,

no sols íntimament perquè el vaig fer per a la meua filla, sinó com a obra literària. És clar que jo mateixa no puc judicar. Tot és real a *Aquest serà el principi*, la meua última novel·la. Em temo que hi vaig posar un excés de personatges, i que potser el lector s'hi perd una mica. És la novel·la de la guerra i de l'exili, del que vaig viure directament o que va viure la gent del meu voltant. És la història de la meua generació.

—¿Quants llibres vau arribar a traduir, tu i en Bartra? ¿De quins estàveu més orgullosos?

—Posem una mitjana de sis a l'any, durant trenta anys... Tu vés comptant, més de cent, potser dos-cents... L'Agustí estava orgullós de les traduccions de poesia. Jo, veritablement orgullosa, ho he estat de la traducció al català d'una peça de teatre en un acte de J. M. Synge, *Genets cap a la mar*, en un anglès d'Irlanda difícilíssim que em va costar moltes hores de suor. També vaig enorgullir-me d'una petita glòria sense reconeixement personal, que va anar així: tots dos conjuntament fèiem funcionar el nostre negociet de traduccions. Ens repartíem la feina com convenia: havíem arribat a traduir una part cadascun d'un mateix llibre; ordinàriament la traducció de l'un, la cor-regia l'altre... Com que segons quin editor que ens donés molta feina no volia que sortís sempre el mateix nom de traductor, alternàvem el

d'ell i el meu, a vegades sense tenir en compte qui havia fet la feina. Doncs un cop van donar a l'Agustí per a traduir el *Breakfast at Tiffany's* de Truman Capote —a Mèxic l'Agustí era conegut perquè col·laborava en la premsa i a mi el públic no em coneixia—. Però ell tenia feina i vaig haver de fer jo la traducció, que era de les difícils; i quan va aparèixer el llibre alguns diaris van saludar la molt bona traducció de Bartra. Així és com vaig sentir aquell petit orgull sense que m'importés el no reconeixement personal: sabia que era una mena de glòria que s'havia d'esvaïr molt aviat.

—*També vau traduir llibres eròtics.*

—Sí, l'últim any a Mèxic vam traduir un seguit de llibres eròtics que ens eren ben pagats. De Sade, *Justine* i *Els cent dies de Sodoma*, l'adaptació d'una novel·la xinesa del segle XVI, més tard coneguda a Catalunya pel plagi descarat amb què algú va obtenir el Sant Jordi, una altra novel·la xinesa que vam titular *La estera de carne*, una obra del francès Crebillon del segle XVIII, també una de nord-americana... Les signàvem amb pseudònim.

SENSE BARTRA

—¿Et sents una altra dona sense Bartra?

—No. Sóc la mateixa, només amb el

"Mai no m'havia sentit tan feliç com en la nostra vellesa, en els dotze anys que l'Agustí va viure a Terrassa".

TONI CATANY

dol afegit. El que passa és que els amics el miraven més a ell que no a mi. He canviat només en el fet de no escriure més narració.

—Des de la mort de l'Agustí, ara farà deu anys, has anat fent una mena de memòries que, especialment en els primers anys, són de dolorosa solitud i de punyent interrogació sobre la vellesa. ¿Les continues; penses publicar-les algun dia?

—Sí, continuo escrivint-ne, però cada vegada més escadusserament. No, no hi penso, a publicar-les.

—Els amics van creure que no resisties gaire aquí, sola sense l'Agustí, i deien als teus fills que havies de tornar a Mèxic. ¿Per què no hi vas voler tornar?

—Perquè aquí és el meu lloc, on tinc la feina. Vam prendre la decisió tots tres conjuntament, els meus fills i jo; tots tres vam creure que seria millor per a mi. A Mèxic, hi vaig sovint, cada any a passar l'estiu.

Un dia, potser dels últims anys setanta, una amiga em va preguntar quina era l'època més feliç de la meua vida, jo m'hi vaig pensar un moment i vaig contestar: Ara. I és ben cert, mai no m'havia sentit tan feliç, tan satisfeta de la vida que vivia, com en la nostra vellesa, en els dotze anys que va viure aquí, a Terrassa.

DES DELS ANYS DE SABRE

—De l'any 1904 ençà has vist passar moltes coses... Socialment parlant, quins fets t'han marcat més positivament?

—Als deu, onze anys m'interessava pel curs de la I Guerra Mundial, llegia les cròniques de Gaziell escrites a París. A l'escola, en parlàvem. Noies i nois volíem fer com els grans i declarar-nos francòfils o germanòfils. Però no m'hi afligia; a aquella edat no podia veure ni comprendre l'horror que és la guerra. Tampoc no vaig comprendre la Revolució russa; no va començar a marcar-me fins anys després. Vaig dir de quina manera va imprimir petjades en tota la meua vida en un article que vaig publicar a Mèxic al març de 1990, titulat "Quien pierde el mundo", on explicava que els de la meua generació hem passat tota l'existència convivint amb el comunisme —a favor, en contra o neutrals, però convivint-hi— i la sensació, davant els esdeveniments actuals, que se'ns enfonsa el que era el nostre món, sovint cruel, sagunari, però nostre.

Em van marcar, a l'adolescència, les lluites del catalanisme, l'agitació als carrers, les notícies dels "cops de sabre" a la Rambla (la policia, a cavall, pegava amb el sabre pla, que no feia sang, no causava ferides però podia trencar algun

os) i els fets socials, per a mi ja més llunyans: obrerisme, pistolerisme...

En la vida adulta, el gran impacte lluminós, radiant, va ser el de la proclamació de la República. Aquella Barcelona que vibrava d'alegria i entusiasme, els rius de gent pels carrers, les veus triomfants..., sense cap violència, ¡que maco! Aquell crit insistent que va ressonar hores i hores per tota la ciutat: "¡Visca Macià! ¡Mori Cambó!" que no tenia res de voluntat homicida, perquè el que li desitjàvem no era la mort física sinó la mort política... i la va tenir.

Per comprendre allò cal saber com ens havia enganyat Cambó: durant anys va engrescar els catalans, la joventut, predicant l'autonomia, reclamant-la, promettent-la. Els seus discursos abrandats feien que els joves es manifestessin per la Rambla i rebessin cops de sabre. I un bon dia, Cambó és nomenat ministre i... ja no parla més d'autonomia. La gent es gira contra aquell que "s'ha venut l'autonomia per una cartera de ministre". No li ho vam perdonar. Imagina't, la gràcia que ens fa, als que conservem memòria d'aquell temps, veure que ara posen el nom de Cambó a un carrer de Barcelona. Alguns anys després van venir les afliccions, la més terrible de totes: la guerra.

Mercé Ibarz